

Zróżnicowanie społeczno-gospodarcze Gruzji

Socio-economic diversity of Georgia

Julia Kaczmarek-Khubnaia

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
ul. Dzięgielowa 27, 61-680 Poznań
e-mail: khubnaia@amu.edu.pl

Zarys treści: Gruzja już od czasów średniowiecznych charakteryzuje się silnym rozczłonkowaniem terytorium, zarówno pod względem administracyjnym jak i etniczno-kulturowym. Istnienie regionów historycznych, bezpośrednio powiązane z zasięgiem występowania poszczególnych grup etnicznych, transformacja ustrojowa, kryzys gospodarczy oraz konflikty zbrojne zachęcają do przeprowadzenia pogłębionej analizy regionalnej, potwierdzającej lub zaprzeczającej silnemu zróżnicowaniu społeczno – gospodarczemu badanego kraju.

Celem powyższej publikacji jest wyodrębnienie różnic i podobieństw występujących pomiędzy jednostkami drugiego szczebla gruzińskiej administracji. Podczas badania regionalizacyjnego autorka skorzystała z metody dendrogramu (drzewa połączeń Berry'ego). Analizę oparto na wybranych miernikach, odnoszących się do cech ludnościowych i gospodarczych państwa. Zakres czasowy pracy mieści dane statystyczne z 2012 roku. Zakres przestrzenny obejmuje terytorium Gruzji, aczkolwiek ze względu na brak dostępu do danych statystycznych, dotyczących jednostek separatystycznych, z analizy wyłączono obszary Abchazji i Osetii Południowej, znajdujących się poza jurysdykcją władz gruzińskich.

Słowa kluczowe: region, regionalizacja, metoda dendrogramu, drzewo połączeń Berry'ego, Gruzja

Abstract: Since the Middle Ages Georgia has been shown a considerable territorial fragmentation on both administration and ethnicity levels. The existence of historic regions, corresponding (to a certain extent), to territories inhabited by different ethnic groups, the political transformation after 1991, economic crisis and military conflicts make the regional analysis that would either confirm or deny a strong social-economic differentiation within this country, more interesting.

The aim of the author was to specify differences and similarities between different administrative units within a second tier of Georgian territorial administration system. For a regionalisation research, a dendrogram's method (Berry's linkage tree) was used. The analysis is based on selected indicators in relations to socio and economic characteristics of Georgia. Statistical data of 2012 census was examined. Due to the lack of statistical information concerning Abkhazia and South Ossetia, which are outside of Georgian jurisdiction, the two regions were excluded from the analysis.

Keywords: region, regionalisation, dendrogram's method, Berry's linkage tree, Georgia

Wprowadzenie

Uwarunkowania historyczne, związane z położeniem Gruzji na styku dwóch odmiennych kulturowo kontynentów, doprowadziło do silnego zróżnicowania społeczeństwa i ekonomiki poszczególnych regionów dzisiejszego państwa. Różnice te pogłębiły się w latach 90. XX wieku. Kryzys ekonomiczny i konflikty zbrojne, powstałe w wyniku separatyzmów grup etnicznych, bezpośrednio wpłynęły na zmiany struktury demograficznej oraz wzrost dysproporcji występujących pomiędzy poszczególnymi jednostkami administracyjnymi.

O wewnętrznym zróżnicowaniu terytorium Gruzji świadczy ponadto fakt, iż w świadomości mieszkańców ugruntowana jest opinia o występowaniu różnic kulturowych i gospodarczych, pomiędzy poszczególnymi jednostkami administracyjnymi oraz wschodem i zachodem państwa.¹ Powyższe zróżnicowanie najczęściej tłumaczone jest różnorodnym ukształtowaniem terenu, specyfiką środowiska przyrodniczego oraz lokalizacją największych złóż bogactw naturalnych. Ponadto, w procesie kształtowania aktualnego podziału administracyjnego Gruzji

---

¹ Podział państwa na wschód i zachód nawiązuje do istnienia w przeszłości na obszarze Gruzji dwóch państw: Iberii oraz Kolchidy. Ponadto badacze zajmujący się gruzińską historiografią wskazują na wyodrębnienie w przeszłości dwóch kierunków geograficznych przyjscia religii chrześcijańskiej: Bizancjum (od zachodu), oraz Palestyna, Syria (od wschodu; Zadura 2010).

(w szczególności jego drugiego szczebla) istotną rolę pełniły etapy przemian terytorialnych ziem gruzińskich, związane między innymi z istnieniem różniących się pod względem etnicznym plemion i historycznymi fragmentaryzacjami jej terenów. Doprowadziły one do sukcesywnego pogłębiania się różnic oraz wyodrębnienia grup odmiennych zarówno pod względem tradycji, kultury jak i języka. Większość nazw dzisiejszych jednostek nawiązuje do istnienia historycznych prowincji oraz bezpośrednio koresponduje z lokalizacją wyodrębnionych w przeszłości wewnętrznych grup etnicznych. Co ciekawe, mieszkańcy kraju pomimo występowania silnego zróżnicowania wyraźnie podkreślają swoją jedność, patriotyzm oraz silne poczucie przynależności do narodu gruzińskiego (Zadura 2010; Mądry, Kaczmarek-Khubnaia 2016). Znaczący wpływ na aktualne podziały gospodarcze miały czasy radzieckie, podczas których na obszarze państwa wyodrębniono regiony ekonomiczne, podobne pod względem poziomu rozwoju i sposobu gospodarowania, w tym dominującego sektora gospodarki (ryc. 1).

Tematyka regionalna coraz częściej staje się przedmiotem współczesnych badań geograficznych. Aktualna sytuacja geopolityczna, wzrost znaczenia społeczności lokalnych, przy jednoczesnym dążeniu do integracji państw europejskich powoduje, iż kraje zainteresowane współpracą międzynarodową wybierają nowe kierunki rozwoju, również w skali regionalnej.

Analizy regionalne stają się szczególnie ważne w przypadku państw takich jak Gruzja, wkraczających na zachodnią ścieżkę gospodarowania poprzez sukcesywne wprowadzanie zmian legislacyjnych, mających m.in. zapewnić zrównoważony rozwój oraz poprawę konkurencyjności jednostek regionalnych. Kraj ten, będący byłą republiką związkową, od okresu odzyskania niepodległości wciąż boryka się z licznymi problemami gospodarczymi, będącymi echem długoletniej przynależności do Związku Radzieckiego i trudnego okresu transformacji ustrojowej. Z uwagi na charakterystykę i złożoność podziałów regionalnych Gruzji oraz wiedzę dotyczącą najistotniejszych uwarunkowań historycznych, w tym również konsekwencji politycznych, wynikających z odmienności grup zamieszkujących poszczególne jednostki administracyjne, zasadnym jest dokonanie analizy regionalnej, odnoszącej się nie tylko do kwestii etniczno-kulturowych ale również do aktualnej sytuacji ekonomicznej i demograficznej jednostek podziału terytorialnego.

Ryc. 1. Prowincje historyczne Gruzji oraz regiony ekonomiczne istniejące na jej obszarze w czasach przynależności do ZSRR

Fig. 1. Historical provinces of Georgia and the economic regions, which existed on its territory in in times of belonging to the USSR

Objaśnienia: Regiony ekonomiczne Gruzji występujące w przeszłości: I – Abchaska ASRR, II – Zachodni, III – Środkowo-Zachodni, IV – Adżarska ASRR, V – Południowy, VI – Południowoosetyjski Obwód Autonomiczny, VII – Środkowo-Wschodni, VIII – Wschodni

Explanations: Economic regions of Georgia occurring in the past: I – Abkhaz ASSR, II – West, III – Central-West, IV – Adjarian ASSR, V – South, VI – South Ossetian Autonomous Oblast, VII – Central and Eastern, VIII – Eastern

Źródło: opracowanie własne na podstawie Dawitaj (1967).

Source: author's own work based on Dawitaj (1967).

Cel, przedmiot i metodyka pracy

Celem publikacji jest przedstawienie wyników badania regionalizacyjnego, przeprowadzonego na podstawie dostępnych danych statystycznych z 2012 roku (Geostat.ge). Analiza polegała na wyodrębnieniu regionów charakteryzujących się wysokim stopniem podobieństwa zróżnicowanych cech społeczno-gospodarczych. Regionalizację przeprowadzono na podstawie 12 wybranych kryteriów (tab.1).

Tabela 1. Kryteria społeczno-gospodarcze użyte podczas badania regionalizacyjnego

Table 1. Socio-economic criteria used for the regionalisation research

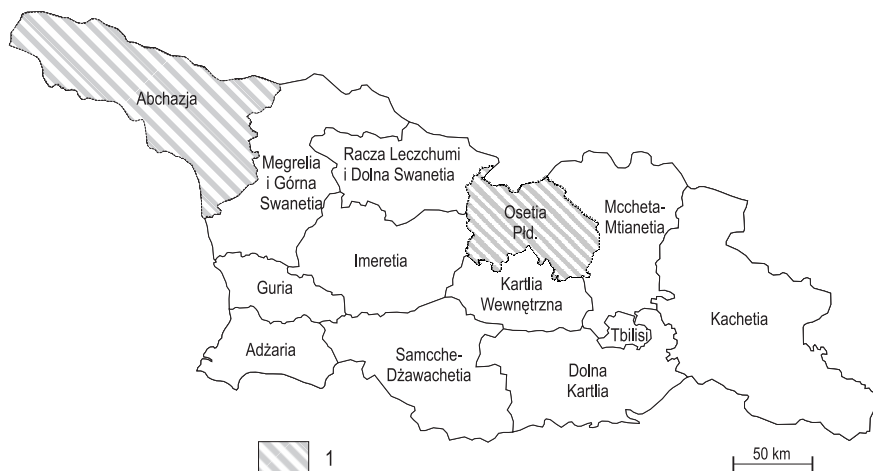
Lp. No.	Kryterium Criterion	Znaczenie i opis kryterium Criteria Description
1.	Liczba ludności na km ² The number of people per km ²	<ul style="list-style-type: none"> – Gęstość zaludnienia; – Podstawowy wskaźnik demograficzny obrazujący różnice występujące na obszarze państwa; – Szczególnie istotny w przypadku analizy jednostek, w skład w których wchodzi duże ośrodki miejskie oraz słabo zaludnionych obszarów górskich; – Population density indicator; – Illustrates differences in population density within a given territory; – Especially significant when analysis of scarcely populated mountain regions with large urban agglomerations is concerned.
2.	Liczba rozwodów na 1000 mieszkańców The number of divorces per 1000 inhabitants	<ul style="list-style-type: none"> – Jeden ze wskaźników demograficznych odnoszący się do stanu cywilnego mieszkańców kraju; – Związek przyczynowo- skutkowym m.in. z rozrodnością obywateli, poziomem gospodarczym oraz przemianami społeczeństwa o charakterze kulturowym; – One of the demographic indicators concerning the marital status of citizens; – Illustrates a cause and effect relationship between marital status, economy level, fertility rates, and changes on a socio-cultural level.
3.	Liczba ludności wiejskiej na 1000 mieszkańców The number of rural population per 1000 inhabitants	<ul style="list-style-type: none"> – Wskaźnik demograficzny charakteryzujący stan społeczeństwa; – Często powiązany ze znaczeniem rolnictwa w gospodarce oraz poziomem urbanizacji analizowanego państwa; – Umożliwia odwołanie się do przemian kulturowych społeczeństwa, szczególnie ważnych w przypadku państw silnie zróżnicowanych (kwestia znacznej izolacji społeczności wiejskich); – A demographic indicator characterising general state of society; – Often linked to the importance of agriculture in economy and level of urbanisation; – Allows for examination of cultural changes within a society. Especially significant as far as strongly differentiated societies are concerned (e.g. isolated village communities).
4.	Liczba osób zatrudnionych w przemyśle na 1000 mieszkańców The number of people employed in industry per 1,000 inhabitants	<ul style="list-style-type: none"> – Wskaźnik dotyczący udziału sektora przemysłu w gospodarce jako jednego z trzech podstawowych działów gospodarki; – Może świadczyć o przeobrażeniach struktury społeczno-zawodowej; – Szczególnie istotny w przypadku państw postradzieckich, w przeszłości w znacznym stopniu zorientowanych na rozwój działalności przemysłowej; – A measure referring to industry sector as one of three main pillars of economy; – A possible indicator of changes in socio-professional structure; – Significant when considering post-soviet countries focused largely on industrial development.

Lp. No.	Kryterium Criterion	Znaczenie i opis kryterium Criteria Description
5.	Liczba łóżek szpitalnych na 100 mieszkańców The number of hospital beds per 100 inhabitants	<ul style="list-style-type: none"> - Wskaźnik opisujący poziom opieki zdrowotnej; - Powiązany związkiem przyczynowo - skutkowym z jakością oraz przeciętną długością życia obywateli (znaczenie społeczne, wpływ na sytuację demograficzną); - An indicator of health care level; - Illustrating a causal relations between quality of health care and longevity.
6.	Liczba szkół na 100 uczniów The number of schools to 100 pupils	<ul style="list-style-type: none"> - Wskaźnik określający stan infrastruktury towarzyszącej systemowi edukacji; - Umożliwia odwołanie do warunków edukacji, jako jednego z czynników wpływających na rozwój społeczeństwa oraz poprawę kapitału ludzkiego; - An indicator illustrating current state of schools infrastructure; - Education infrastructure seen as one of the factors influencing social development and improving human capital.
7.	Liczba muzeów na 100 km ² . The number of museums in the 100 km ² .	<ul style="list-style-type: none"> - Wskaźnik dotyczący poziomu zagospodarowania turystycznego, mogący wpływać na wzrost konkurencyjności jednostek regionalnych; - An indicator referring to tourism infrastructure as a determinant of regional development.
8.	Długość dróg w km na km ² . Road length in km per km ² .	<ul style="list-style-type: none"> - Kryterium opisujące stan infrastruktury drogowej; - Pozwala na odwołanie się do dostępności komunikacyjnej regionów; - Road infrastructure indicator; - Illustrates the level transportation accessibility of regions.
9.	Dystrybucja Wartości Dodanej Brutto w mln GEL, na 1000 mieszkańców Distribution of Gross Value Added in millions GEL, per 1000 inhabitants	<ul style="list-style-type: none"> - Miernik odnoszący się do poziomu gospodarczego państwa oraz uwarunkowań rozwoju, skorelowany z liczbą ludności (wielkością populacji); - An indicator illustrating the strength of relation between economy level, development conditions and population number.
10.	Zatrudnienie w prywatnych przedsiębiorstwach na 100 mieszkańców Employment in private enterprises per 100 inhabitants	<ul style="list-style-type: none"> - Wskaźnik obrazujący wielkość samozatrudnienia - Powiązany z rozwojem przedsiębiorczości obywateli; - An indicator of self-employment scale; - Illustrates the impact of social entrepreneurship on economic development.
11.	Liczba osób pobierających zasiłki na 100 mieszkańców The number of people receiving benefits per 100 inhabitants	<ul style="list-style-type: none"> - Kryterium socjalne, silnie skorelowane z odsetkiem populacji żyjącej na granicy ubóstwa - Umożliwia odwołanie do jakości życia obywateli; - A social criterion strongly correlated with the percentage of population living in poverty; - Allows for examination of a general quality of life.
12.	Liczba osób zatrudnionych w biznesie na 1000 mieszkańców The number of people employed in the business for 1,000 inhabitants	<ul style="list-style-type: none"> - Miernik odnoszący się do roli sektora biznesowego w gospodarce; - Obrazuje poziom gospodarczy państwa; - Business sector indicator; - Illustrates economic level of a country.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Holzer (2003); Okólski, Fihel (2012); Kuciński (2009).

Source: author's own work based on Holzer (2003); Okólski, Fihel (2012); Kuciński (2009).

Za przedmiot badania regionalizacyjnego uznano, zgodnie z aktualnym podziałem terytorialnym państwa gruzińskiego, dwanaście jego jednostek administracyjnych: Abchazję, Adżarię, Dolną Kartlię, Gurię, Imeretię, Kachetię, Kartlię Wewnętrzną, Mcchetę – Mtianetię, Megrelię i Górną Swanetię, Raczę Leczcchumi i Dolną Swanetię, Samcche – Dżawachetię oraz miasto wydzielone Tbilisi (ryc. 2).²

Ryc. 2. Rozmieszczenie jednostek, stanowiących przedmiot badania

Fig. 2. Spatial distribution of the administrative units, participating in the research

Objaśnienia: 1 – tereny poza jurysdykcją władz gruzińskich

Explanationes: 1 – territories outside the Georgian jurisdiction

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gruzja-podzia%C82%5Fadministracyjny.png>, licencja CC-BY-SA. Autor: Aotearoa.

Source: author's own work based on https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gruzja-podzia%C5%82_administracyjny.png, licencja CC-BY-SA. Author: Aotearoa.

²Jednostki administracyjne, biorące udział w analizie oznaczono numerami porządkowymi: 1 – Adżaria, 2 – Dolna Kartlia, 3 – Guria, 4 – Imeretia, 5 – Kachetia, 6 – Kartlia Wewnętrzna, 7 – Mccheta – Mtianetia, 8 – Megrelia i Górna Swanetia, 9 – Racza Leczcchumi i Dolna Swanetia, 10 – Samcche – Dżawachetia, 11 – Tbilisi.

Z powodu braku danych statystycznych, z badania wyłączono tereny znajdujące się obecnie poza jurysdykcją władz gruzińskich: autonomiczny region Abchazji oraz część Kartlii Wewnętrznej i Mcchety – Mtianetii, określane jako Osetia Południowa.

D. Whittlesey (1954) definiuje pojęcie regionu jako „*zwarty obszar, jednorodny w zakresie określonych kryteriów, odnoszących się do współwystępowania pewnego zespołu cech, między którymi występują związki przyczynowo skutkowe*”. Na podstawie powyższego stwierdzenia uznać można, iż badania regionalizacyjne skupiają się na wyodrębnianiu z przestrzeni zwartych jednostek, powstałych na podstawie klasyfikacji wybranych cech (kryteriów).

Zgodnie z koncepcją Z. Chojnickiego i T. Czyż (1992) pojęcie regionalizacji można definiować w dwojaki sposób. Po pierwsze jako „*czynność wyodrębniania w oparciu o określone metody badawcze*”, po drugie jako wynik przeprowadzonego podziału regionalnego. Ze względu na sposób pojmowania regionu, autorzy ci wyróżnili trzy rodzaje regionalizacji: analityczno – poznawczą, strukturalną oraz praktyczną.

Celem regionalizacji analityczno – poznawczej jest dokonanie analizy zjawisk, poprzez klasyfikację i wyodrębnienie regionów o podobnym natężeniu wybranych cech. Regionalizacja strukturalna odnosi się do koncepcji terytorialnego systemu społecznego. Podstawą do grupowania regionów w tym wypadku jest szereg powiązań występujących na danym terenie, na podstawie których możliwa jest delimitacja jednorodnych obszarów. Koncepcja ta nawiązuje do modelu regionu węzłowego, w którym ośrodek centralny oddziałuje na jednostki niższego szczebla. Regionalizacja praktyczna wiąże się wyodrębnianiem rzeczywistych jednostek funkcyjnym, czego przykładem są podziały administracyjne (Chojnicki, Czyż 1992).

W niniejszej publikacji uwaga autorki skupiona była na wyodrębnieniu regionów jednorodnych. Regionalizację tę przeprowadzono wykorzystując metodę dendrogramu, opartą na taksonomii numerycznej. Polega ona na wyodrębnieniu z przestrzeni uznanej za obszar badań jednostek przestrzennych jednorodnych pod względem określonych cech.

Metoda dendrogramu składa się z czterech etapów analizy. Faza pierwsza polega na stworzeniu macierzy geograficznej, w skład której wchodzi wybrane zrelatywizowane cechy (kryteria), przypisane danej nieregularnej jednostce przestrzennej oraz opracowaniu macierzy zmiennych standaryzowanych, umożliwiających

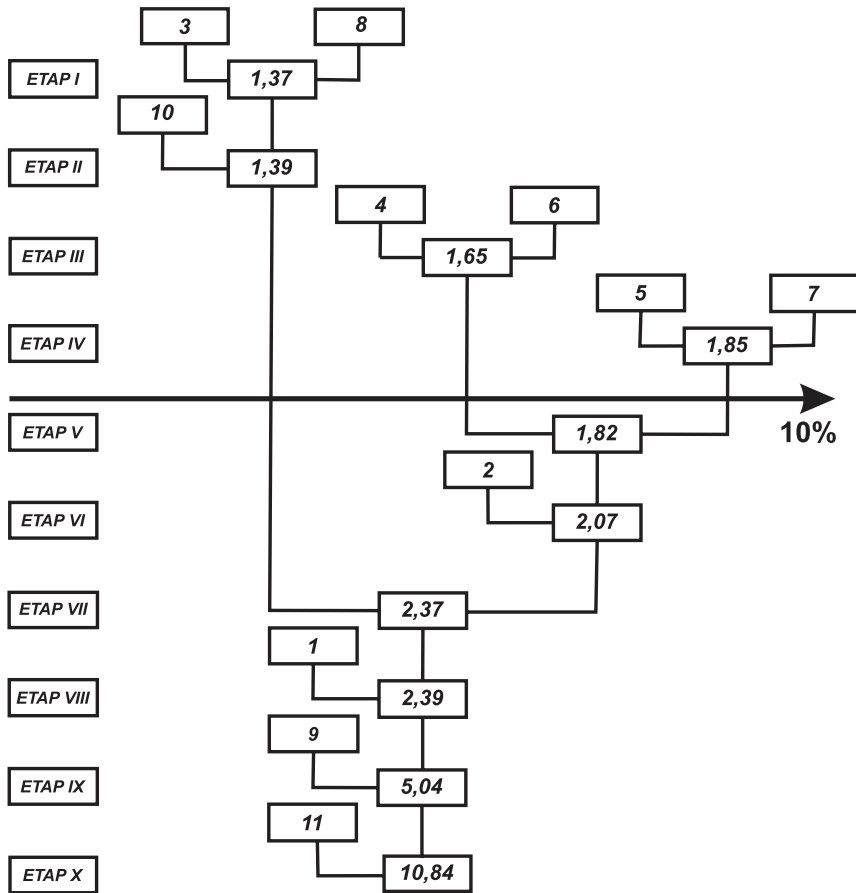

porównanie wartości różnoimiennych za pomocą przekształcenia wartości cechy w liczbę odchyień standardowych. Kolejnym etapem badania jest ustalenie stopnia podobieństwa występującego pomiędzy poszczególnymi jednostkami wchodzącymi w skład obszaru badań, poprzez przeprowadzenie estymacji podobieństwa wielocechowego, a co za tym idzie stworzenie macierzy odległości taksonomicznych. Faza trzecia wiąże się z przedstawieniem występowania rzeczywistego sąsiedztwa, istniejącego pomiędzy badanymi jednostkami, w postaci macierzy binarnej. Za główny etap badania regionalizacyjnego, metodą dendrogramu, uznać należy redukcję macierzy odległości taksonomicznych, dążącą do połączenia podlegających badaniu jednostek, jednolitych pod względem wybranych cech, między którymi występuje rzeczywiste sąsiedztwo w przestrzeni fizyczno – geograficznej. Po obliczeniu odległości wewnątrzgrupowych dla kolejnych etapów redukcji macierzy odległości taksonomicznych (wielkość utraty informacji), dotyczących występowania podobieństw pomiędzy częściami składowymi badanego obszaru, powstałe wyniki analizy przedstawia się w formie graficznej (dendrogram). Ponadto, do zbioru powstałych w ramach redukcji powyższej macierzy nowych regionów, jednolitych pod względem wybranych kryteriów, wchodzi wyłącznie te jednostki które uległy połączeniu w fazie, w której strata informacji o podobieństwie nie przekroczyła 10% końcowej straty (Chojnicki, Czyż 1973; Berry 1968).

Wynik badania regionalizacyjnego

Po przeprowadzeniu dziesięciu etapów redukcji macierzy taksonomicznej doszło do połączenia jednostek terytorialnych oznaczonych numerami porządkowymi: 3, 8, 10, 4, 6, 5, 7, 2, 1 oraz 9. Zgodnie z zasadą dotyczącą wielkości straty informacji o podobieństwach, w skład „nowych” jednostek powstałych w wyniku niniejszej regionalizacji, wchodzi wyłącznie składowe łączące się w etapach, dla których odległość wewnątrzgrupowa nie przekracza 10% końcowej wartości straty informacji (ryc. 3.). Łączenie jednostek przerwano zatem po etapie IV redukcji macierzy odległości taksonomicznej.

W wyniku przeprowadzonego badania wyróżniono, na terenie Gruzji, trzy jednolite pod względem wybranych kryteriów regiony. Pierwszy region – A, składa się z Gurii, Megrelii i Górnej Swanetii oraz Samcche – Dżawachetii, drugi – B,

Ryc. 3. Drzewo połączeń Berry'ego

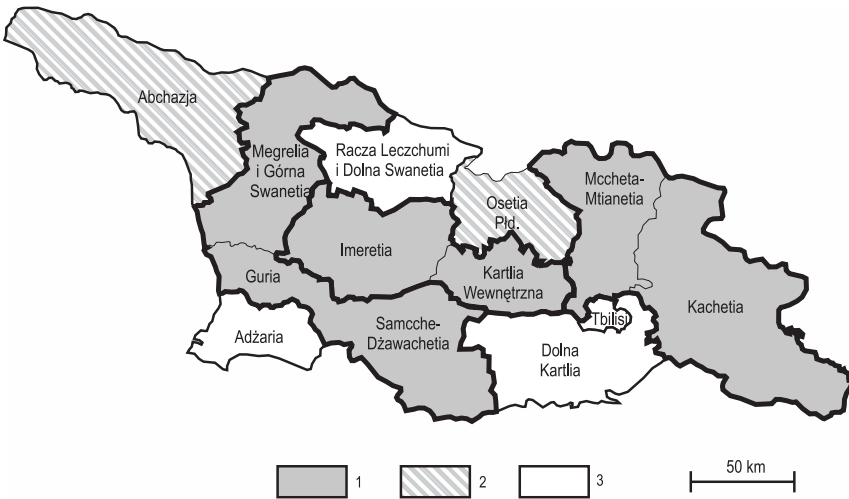
Fig. 3. Berry's linkage tree

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own work.

obejmuje Imeretię i Kartlię Wewnętrzną a trzeci – C, zawiera Kachetię oraz Mcchetę – Mtianetię (ryc. 4.). Regiony te, z racji położenia geograficznego można nazwać odpowiednio: Zachodni, Centralny i Wschodni. Pozostałe pięć jednostek biorących udział w badaniu, z powodu zbyt dużej straty informacji o podobieństwach, bądź braku danych statystycznych, nie zostały włączone do żadnego z tych 3 regionów. Było to miasto wydzielone Tbilisi, Adżaria, Dolna Kartlia, Racza Leczcumi i Dolna Swanetia oraz Abchazja.

W pierwszej kolejności połączeniu uległy regiony Gurii oraz Megrelii i Górnej Swanetii, co oznacza, że powyższe jednostki charakteryzują się najwyższym

Ryc. 4. Regiony powstałe w wyniku przeprowadzonego badania regionalizacyjnego

Fig. 4. Regions as a result of the regionalization

Objaśnienia: 1 – regiony A,B,C, 2 – tereny znajdujące się poza jurysdykcją władz gruzińskich, 3 – jednostki nie wykazujące podobieństwa

Explanations: 1 – regions A, B, C, 2 – territories outside the Georgian jurisdiction, 3 – uncategorised units lacking significant common traits

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own work.

stopniem podobieństwa wybranych cech. W dalszej fazie dołączyła do nich Samcche – Dżawachetia. Jednostki administracyjne, składające się na region A usytuowane są w zachodniej oraz południowo – zachodniej części Gruzji. Pomimo odmiennego ukształtowania terenu i zróżnicowania etnicznego³, w wyniku regionalizacji wykazały one znaczne podobieństwo, na mocy którego możliwe stało się ich połączenie.

Na powiązania występujące pomiędzy regionem Megrelii i Górnej Swanetii a Gurią bezpośredni wpływ mają uwarunkowania historyczne. W czasach starożytnych ich obszar wchodził w skład jednego nadmorskiego królestwa – Kolchidy. W okresie przynależności do Związku Radzieckiego jednostki te tworzyły jeden region ekonomiczny, przez dziesięciolecia rozwijający się w jednolity sposób, pogłębiający podobieństwo. Na uwagę zasługuje fakt, iż w publikacjach naukowych dotyczących Gruzji zdarza się również łączenie Megrelii i Gurii, uznając je za jedną prowincję historyczną (Dawitaj 1967). W dostępnej literaturze przedmiotu brak jednak stwierdzenia mogącego sugerować występowanie istotnych cech, łączących powyższe regiony z Samcche – Dżawachetią. Podczas wywiadów przeprowadzonych przez autorkę z mieszkańcami Megrelii i Górnej Swanetii przedstawiciele jednostki wskazywali na podobieństwo kulturowe występujące pomiędzy Megrelami a Ormianami zamieszkującymi Gruzję. Tradycje handlowe obu powyższych grup, przy jednocześnie sprzyjających uwarunkowaniach geograficznych (dostęp Megrelii do morskich szlaków handlowych) mogły zdaniem respondentów wpływać na rozwój występujących pomiędzy nimi powiązań społeczno-gospodarczych.

Analizując podobieństwo składowych regionu B na wstępie należy podkreślić trudność w charakterystyce Kartlii Wewnętrznej. Pomimo określenia przez Główny Urząd Statystyczny Gruzji, iż dane dotyczą całej tej jednostki, de facto odnoszą się wyłącznie do jej fragmentu. Część regionu (Osetia Południowa) znajduje się poza jurysdykcją władz gruzińskich, przez co niemożliwym jest prowadzenie na jej terenie spisów i badań statystycznych. Region B powstał z dwóch jednostek administracyjnych usytuowanych w centralnej części Gruzji: Imeretii i Kartlii Wewnętrznej. Tak jak w przypadku regionu A przyczyn podobieństwa należy

---

³ Szczególnie w przypadku jednostki Samcche – Dżawachetii, zamieszkałego przez mniejszość ormiańską.

upatrywać w przeszłości. W czasach radzieckich, Gori – stolica Kartlii Wewnętrznej (miejsce urodzenia Stalina) stało się jednym z ważniejszych ośrodków przemysłowych Gruzji, co podniosło poziom gospodarczy regionu i mogło upodobnić go do lepiej rozwiniętej ekonomicznie Imeretii. Na rozszerzenie kontaktów gospodarczych pomiędzy składowymi regionu wpływ mogło mieć ponadto ich centralne położenie oraz dostępność komunikacyjna (wybudowanie w przeszłości linii kolejowej łączącej obie jednostki; Dawitaj 1967).

Region C, usytuowany we wschodniej części kraju, złożony z Kachetii i Mcchety – Mtianetii, wydzielono podczas IV etapu redukcji macierzy odległości taksonomicznej. W czasach radzieckich koncentrowała się tu produkcja żywności, co potwierdza podobieństwo w odsetku ludności wiejskiej w stosunku do ogółu społeczności nowopowstałej jednostki. Na jej jednolitość wpływają, (tak jak w przypadku regionów A i B), uwarunkowania historyczne. W czasach rozbitcia dzielnicowego znaczna część obu składowych wchodziła w skład królestwa Kachetii. Ponadto w okresie przynależności Gruzji do Imperium Rosyjskiego Kachetia i Mccheta – Mtianetia wchodziły w skład Gubernii Tyfiliskiej. Wprowadzenie w przeszłości jednolitych zasad administracji i gospodarowania oraz podobne uwarunkowania przyrodnicze wpłynęły na specjalizację obu jednostek i uznanie ich za regiony typowo rolnicze, podobne pod względem społeczno – gospodarczym (Dawitaj 1967, Suny 1994).

Istotne podczas analizy wyniku powyższego badania regionalizacyjnego jest odwołanie się do charakterystyk jednostek administracyjnych, które nie uległy włączeniu do żadnego z nowopowstałych regionów.

Największym stopniem odrębności charakteryzuje się stolica państwa – Tbilisi. To najbardziej zaludnione miasto Gruzji, będące centrum administracyjnym, kulturalnym i gospodarczym, charakteryzuje się najwyższym stopniem rozwoju społeczno-ekonomicznego, o czym świadczą wartości wskaźników statystycznych, użytych podczas badania.

Połączeniu nie uległa ponadto Racza Leczcumi i Dolna Swanetia. Ten słabo zaludniony region wysokogórski, znajduje się w najbliższym sąsiedztwie większych pod względem powierzchni i lepiej rozwiniętych jednostek: Imeretii, stolicą której jest Kutaisi, drugie co do wielkości miasto Gruzji oraz nadmorskiej Megrelii i Górnej Swanetii, na obszarze której położone jest miasto portowe Poti, mające znaczący wpływ na gospodarkę kraju.

Kolejną jednostką charakteryzującą się najwyższym stopniem odmienności jest Adżaria, usytuowana w południowo-zachodniej części państwa. Na jej silną odrębność wpływają niewątpliwie wydarzenia mające miejsce w przeszłości, ale również czynnik kulturowy (przynależność konfesyjna mieszkańców, wyznawcy islamu), potencjał gospodarczy, w tym znacząca rola turystyki (Batumi) oraz wysoki stopień odrębności i możliwości samostanowienia, wynikający z uznania jej przez władze państwa za jednostkę autonomiczną.

Ostatnią jednostką nie włączoną do żadnego z nowopowstałych regionów jest Kartlia Wewnętrzna⁴, położona w bliskiej odległości Tbilisi. Istotnym jest, iż połączona ze stolicą siecią powiązań gospodarczych, uwarunkowanych historycznie⁵ nie charakteryzuje się tak dużym jak w przypadku stolicy stopniem odrębności. Na powyższe zjawisko, zdaniem autorki, wpływ mogą mieć różnice w wielkości powyższych jednostek (w tym gęstości zaludnienia), specyfika stolicy oraz odmiennosc cech pozagospodarczych, silnie powiązanych z czynnikiem społecznym.

Podsumowanie

Badanie regionalizacyjne Gruzji, przeprowadzone przy użyciu metody dendrogramu potwierdziło silne zróżnicowanie społeczno – gospodarcze regionów. Z biorących udział w analizie jednostek wyodrębniono trzy różne, jednolite wewnętrznie regiony: Wschodni, Zachodni i Centralny, w ich skład weszło tylko sześć z jedenastu jednostek administracyjnych.⁶ Pozostałe cztery są na tyle różne, pod względem wybranych cech, że nie zaliczono ich do żadnego z nich. Największą

---

⁴ Zbyt duża strata informacji (powyżej 10%) uniemożliwiła połączenie. Warto jednak wspomnieć, iż region ten wykazuje się największym stopniem podobieństwa wybranych cech, biorąc pod uwagę grupę jednostek które nie uległy włączeniu do nowopowstałych regionów: A, B, C.

⁵ W czasach Imperium Rosyjskiego obie jednostki wchodziły w skład gubernii tyfiliskiej. W okresie przynależności do Związku Radzieckiego doszło do utworzenia Tbilisko-Rustawskiego Okręgu Przemysłowego (tzw. przemysłowego serca Gruzji) mającego bezpośredni wpływ na rozwój powiązań gospodarczych występujących na obszarze obu jednostek do dnia dzisiejszego (Dawitaj 1967 Baranowski, Baranowski 1987).

⁶ Z powodu braku danych statystycznych w początkowej fazie z badania wyłączono jedną z jednostek administracyjnych – Abchazję.

odmiennością wykazały się Tbilisi oraz Racza Leczcumi i Dolna Swanetia. Wynik regionalizacji wykazał, iż największym podobieństwem cechują się regiony nadmorskie (z wyjątkiem Adżarii i Abchazji), regiony centralne (Imeretia, Kartlia Wewnętrzna) i regiony wschodnie (Kachetia, Mccheta – Mtianetia).

Powstałe podziały potwierdziły silne zróżnicowanie regionów, na które znaczny wpływ mają uwarunkowania historyczne. Tygiel kulturowy, tradycje regionalne, zmiany terytorialne m.in. fragmentaryzacja obszaru, od setek lat powodowały narastanie różnic występujących w gruzińskim społeczeństwie. Wieloletni okres przynależności do Związku Radzieckiego, konflikty zbrojne, spowodowane tendencjami separatystycznymi Abchazów i Osetyńców oraz przemiany polityczne powiązane z transformacją ustrojową, wpływały na ukształtowanie się kontrastów, które potwierdzają nie tylko mieszkańcy państwa, ale również dane statystyczne.

Ponadto, wynik badania częściowo potwierdził, iż kraj ten dzieli się na wschód i zachód. Rezultat analizy wykazał jednak, iż podział ten jest bardziej rozbudowany, występuje istotna odrębność jednostek administracyjnych usytuowanych w centralnej części obszaru państwa, co wskazuje na inne niż opisywane w dostępnej literaturze przedmiotu czynniki wpływające na zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Bibliografia

- Baranowski B., Baranowski K., 1987, *Historia Gruzji*, Wyd. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Wrocław.
- Berry B.J.L., 1968, *Numerical Regionalization of Political-Economy Space* [w:] B.J.L. Berry, A. Wróbel (red.), *Numerical Regionalization and Numerical Methods*, Geographia Polonica, 15, Wyd. PWN, Warszawa, 27–36.
- Chojnicki Z., Czyż T., 1973, *Metody taksonomii numerycznej w regionalizacji geograficznej*, Wyd. PWN, Warszawa.
- Chojnicki Z., Czyż T., 1992, *Region-Regionalizacja-Regionalizm*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, 54, (2), 1–18.
- Dawitaj F.F., (red.) 1972, *Związek Radziecki*. Gruzja. Wyd. PWN, Warszawa.
- Holzer J., 2003, *Demografia*, Wyd. Polskie Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

- Kuciński K. (red), 2009, *Geografia ekonomiczna*, Wyd. Wolters Kluwer business, Kraków.
- Mądry C., Kaczmarek-Khubnaia J., 2016, *Historical determinants of regional divisions of Georgia and their implications for territorial governance*. *Quaestiones Geographicae* 35(2), Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań: 131–139.
- Okólski M., Fihel A., 2012, *Demografia. Współczesne zjawiska i teorie*, Wyd. SCHOLAR, Warszawa.
- Państwowy Urząd Statystyczny Gruzji [www.geostat.ge]
- Suny R.G., 1994, *The making of the Georgian Nation*, Indiana University Press. Bloomington, Indianapolis.
- Whittlesey D., 1954, *The regional concept and the regional method* [w:] *American Geography: Inventory and Prospect*, Syracuse [za:] Z. Chojnicki, T. Czyż, 1973, *Metody taksonomii numerycznej w regionalizacji geograficznej*, Wyd. PWN, Warszawa.
- Zadura D., 2010, *Naród w tygrysiej skórze. Tożsamość narodowa Gruzynów w dobie „rewolucji róż”* [w:] M. Ząbek (red.), *Dylematy kaukaskie. Problemy narodowościowe i migracyjne*, Wyd. DiG, Warszawa, 281–305.